

کلیسای ارتدوکس
الاهیات، عبادت و روابط کلیساها

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ

وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ

عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

حجرات (۴۹)، ۱۳

سرشناسه	: کالیستوس، اسقف دیوکلایا، ۱۹۳۴-۲۰۲۲ م.
عنوان و نام پدیدآور	: Kallistos, Bishop of Diokleia, 1934-2022
مشخصات نشر	: کلیسای ارتدوکس: الاهیات، عبادت و روابط کلیساها/ / تیموتی وئر؛ ترجمه‌ی حمید بخشنده.
مشخصات ظاهری	: قم: انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب، ۱۴۰۲.
فروست	: ۱۹۱ ص
شابک	: انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب؛ ۲۳۵
وضعیت فهرست نویسی	: ۰-۱۸-۷۹۶۷-۶۲۲-۹۷۸
یادداشت	: فیبا.
موضوع	: عنوان اصلی: The Orthodox Church, c1993.
موضوع	: عنوان اصلی Eastern churches
موضوع	: ارتدکس (مذهب) Orthodox Eastern Church
شناسه افزوده	: عقاید دینی Theology, Doctrinal
شناسه افزوده	: بخشنده، حمید، ۱۳۴۰ - مترجم.
رده بندی کنگره	: دانشگاه ادیان و مذاهب؛ معاونت پژوهشی.
رده بندی دیویی	: ۸کک ۲/ک ۱۰۶ BX
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۱/۹
	: ۹۲۶۴۳۰۴

کلیسای ارتدوکس

الاهیات، عبادت و روابط کلیساها

کالیستوس وئر

ترجمه‌ی

حمید بخشنده

انتشارات نگاه ادیان و مذاهب

معاونت پژوهش

۱۴۰۲

قم، پردیسان، روبه روی مسجد امام صادق (علیه السلام)، دانشگاه ادیان و مذاهب.
تلفن: ۱۳-۰۲۵-۳۲۸۰۲۶۱۰، ۰۲۵-۳۲۸۰۳۱۷۱،
تلفکس مرکز بخش و فروش: ۰۲۵-۳۲۸۰۶۶۵۲

@Libadyan

@ketabsara_adyan

www.Adyanpub.com

کلیسای ارتدوکس:

الاهیات، عبادت و روابط کلیساها

- نویسنده: کالیستوس وئر
- مترجم: حمید بخشنده
- ناشر: انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب
- نوبت چاپ: اول، تابستان ۱۴۰۲
- طراح: مهدی محمدی شجاعی، شهرام بردبار
- صفحه آرا: زهرا رحیم پور فرد
- چاپ: موسسه بوستان کتاب
- شمارگان: ۵۰۰ نسخه
- مرجع قیمت: وبسایت رسمی انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب
- شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۹۶۷-۱۸-۰

(کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است)

تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه (از قبیل چاپ، فتوکپی، الکترونیکی، صوت و تصویر) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع و پیگرد قانونی دارد.

فهرست

بخش دوم: ایمان و عبادت

۷	پیش درآمد مترجم
	فصل دهم
۱۱	سنت مقدس: منبع ایمان ارتدوکس
	فصل یازدهم
۲۹	خدا و انسان
	فصل دوازدهم
۶۹	کلیسای خدا
	فصل سیزدهم
۱۰۳	عبادت ارتدوکس ۱: بهشت زمینی
	فصل چهاردهم
۱۱۷	عبادت ارتدوکس ۲: شعائر
	فصل پانزدهم
۱۴۷	عبادت ارتدوکس ۳: عیدها، روزه‌ها، و نیایش شخصی
	فصل شانزدهم
۱۵۹	کلیسای ارتدوکس و اتحاد دوباره مسیحیان
۱۸۷	منابع بیشتر

پیش‌درآمد مترجم^۱

کتاب کلیسای ارتدوکس^۲ تألیف تیموتی وئر^۳ است. او در سال ۱۹۳۴ میلادی در شهر بات (Bath) از ایالت سامرسیت (Somerset) در جنوب غربی انگلستان متولد شد و تحصیلات خود را در مدرسه وست‌مینستر و کالج مگدالین، آکسفورد انجام داد. او درحالی‌که در یک خانواده مسیحی انگلیکن بزرگ شده بود، در سن ۲۴ سالگی به مذهب مسیحیت ارتدوکس گروید. به دنبال آن، وی به سراسر یونان مسافرت کرد و مدت زیادی را در جزیره پتموس در صومعه یوحنا‌ی قدیس سپری کرد. او به مراکز اصلی کلیسای ارتدوکس نظیر کوه آتوس نیز سفر کرده است. همچنین، او به عنوان مدرس مطالعات ارتدوکس شرقی در دانشگاه آکسفورد تدریس می‌کرد. در ۱۹۶۶، جامه کشیشی بر تن کرد و به عنوان یک راهب نام «کالیستوس» را دریافت کرد. از ۱۹۶۶ تا ۲۰۰۱ میلادی، سراسقف افتخاری حوزه سراسقفی کلیسای جهانی در بریتانیا بود. همچنین، وی به عنوان رئیس هیئت مدیره مؤسسه مطالعات مسیحی ارتدوکس در کمبریج ایفاء نقش کرد. در سال ۲۰۱۷ میلادی، به خاطر ایفاء نقش فعال در گفت‌وگوی انگلیکن-ارتدوکس، جایزه «صلیب بره برای وحدت‌گرایی کلیساها» را از اسقف اعظم کانتربری دریافت کرد.

کالیستوس وئر به ال‌هیدان بزرگ دنیای انگلیسی زبان معروف است و کتاب‌ها و مقاله‌های متعددی نیز درباره مسیحیت ارتدوکس تألیف کرده است؛ برخی از آثار

1. Translator's Preface

2. Orthodox Church

3. Timothy Ware

وی عبارت‌اند از:

1. The Orthodox Way (Mowbray, 1979)؛
2. The Power of the Name - The Jesus Prayer in Orthodox Spirituality (SLG Press, 1982)؛
3. Praying with Orthodox Tradition (Abingdon, 1990)؛
4. How Are We Saved? The Understanding of Salvation in the Orthodox Tradition (Light & Life, 1996)؛
5. The Inner Kingdom: Collected Works, Vol. 1 (St Vladimir's Seminary Press, 2000)؛
6. The Ordination of Women in the Orthodox Church (with Elisabeth Behr-Sigel) (Geneva: WCC Publications, 2000)؛
7. Communion and Intercommunion: A Study of Communion and Intercommunion Based on the Theology and Practice of the Orthodox Church (Light & Life, 1980; rev.ed. 2002)؛
8. Orthodox Theology in the Twenty-First Century (Geneva: World Council of Churches, 2012).

کتاب کلیسای ارتدوکس وی دربردارنده دو بخش است؛ بخش اول آن عمدتاً تاریخ کلیسای ارتدوکس را از مراحل آغازین تا قرن بیستم بیان می‌کند؛ و بخش دوم آن بیانگر آموزه‌های اعتقادی، عبادات و روابط کلیسایی است؛ بخش دوم، یعنی ترجمه حاضر، دارای فصل‌های زیر است:

فصل ۱۰، درباره شالوده الاهیات ارتدوکس یعنی «سنت مقدس» است. در اینجا، مفهوم سنت، اقسام سنت و مصادیق سنت توضیح داده می‌شود.

فصل ۱۱، دارای عنوان «خدا و انسان» است؛ و در آن، آموزه‌های زیر

کمابیش به طور مبسوط بیان می‌شود: «آموزه تثلیث»، «آموزه مسیح»، «آموزه روح القدس»، و «آموزه انسان».

فصل ۱۲، دارای عنوان «کلیسای خدا» است. در اینجا، دو آموزه بیان میشود: «آموزه کلیسا»؛ و «آموزه فرجام‌شناسی». آموزه کلیسا به دو معنا مورد بحث قرار می‌گیرد: پیروان مسیح و روحانیت مسیحی.

فصل ۱۳، با عنوان «عبادت ارتدوکس: بهشت زمینی» درباره سه ویژگی عبادی مسیحیت ارتدوکس و نیز جنبه‌های ظاهری مراسم عبادی ارتدوکس‌ها سخن می‌گوید.

فصل ۱۴، دارای عنوان «عبادت ارتدوکس: شعائر» است و از شعائر هفتگانه کلیسای ارتدوکس سخن می‌گوید: آیین غسل تعمید، آیین تدهین، آیین عشا، ربانی، آیین توبه یا اعتراف، آیین انتصاب مقدس، آیین ازدواج یا نکاح مقدس، آیین تدهین بیماران.

فصل ۱۵، راجع به اعیاد، روزه‌ها و نیایش شخصی است.

فصل ۱۶، از روابط کلیساهای جهان به ویژه کلیساهای ارتدوکس (شرقی، خاورمیترانه‌ای و آشوری شرق) و نیز امکان اتحاد مجدد شرق و غرب سخن می‌گوید.

در ترجمه حاضر، در برخی موارد، عناوینی افزوده شده تا مباحث الاهیاتی برای خواننده فارسی‌زبان، تفکیک روشنی پیدا کند. همچنین، افزون بر پاورقی‌های مؤلف محترم، سه نوع پاورقی در این ترجمه ذکر شده است: ضبط انگلیسی نام‌های خاص، معادل اصطلاحات الاهیاتی، و پاورقی‌های توضیحی. امیدوارم که ترجمه حاضر گامی روشنگر در جهت شناخت ابعاد اعتقادی، معنوی و اجتماعی کلیسای ارتدوکس باشد.

همچنین، افزون بر پاورقی‌های مؤلف محترم، سه نوع پاورقی در این ترجمه ذکر شده است: ضبط انگلیسی نام‌های خاص، معادل اصطلاحات الاهیاتی، و پاورقی‌های توضیحی. امیدوارم که ترجمه حاضر گامی روشنگر در جهت شناخت ابعاد اعتقادی، معنوی و اجتماعی کلیسای ارتدوکس باشد.

درخاتمه لازم است نخست از حجه الاسلام و المسلمین دکتر سید ابوالحسن نواب، رئیس محترم دانشگاه ادیان و مذاهب، تشکر فراوان کنم؛ و نیز از دکتر محمد معینی فر، معاون پژوهشی، و آقای مهدی محمدی شجاعی، مدیر انتشارات دانشگاه ادیان که اگر یاری آنان نبود این کار راه به مقصد نمی‌برد، و همچنین از آقای علی مصدق برای پیگیری‌های چاپ، خانم زهرا رحیم‌پور بابت صفحه‌آرایی و نیز آقای شهرام بردبار برای طراحی زیبای جلد و نظارت فنی در بخش انتشارات دانشگاه بسیار سپاسگزارم.

به امید برداشتن گام‌های نو در حوزه اخلاق و عرفان کلیسای ارتدوکس.

الحمد لله رب العالمین

بهار سال ۱۴۰۱

سنت مقدس: منبع ایمان ارتدوکس

امانت را حفظ کن.^۱

سنت حیات روح القدس در کلیساست. ولادیمیر لوسکی

مشخصه ظاهری تاریخ کلیسای ارتدوکس رشته‌ای از شکست‌های ناگهانی است: تصرف اسکندریه، انطاکیه و اورشلیم به دست مسلمانان عرب؛ به آتش کشیدن کی‌یف توسط مغول‌ها؛ دو بار غارت قسطنطنیه؛ انقلاب اکتبر روسیه. با این حال، اگرچه این رخدادها چهره بیرونی جهان ارتدوکس را دگرگون کرده، هرگز استمرار درونی کلیسای ارتدوکس را دچار وقفه نکرده است. آنچه در ابتدا، نظر هر ناآشنا را در برخورد با کلیسای ارتدوکس جلب می‌کند، معمولاً حال و هوای قدمت آن، یعنی عدم تغییر ظاهری آن است. ارتدوکس‌ها هنوز، همانند کلیسای اولیه، با سه بار فرو رفتن در آب، غسل تعمید می‌دهد؛ آنها هنوز هم نوزادان و خردسالان را برای دریافت عشاء ربانی می‌آورند؛ در آیین عشاء ربانی هنوز هم شماس با صدای بلند می‌گوید: « درها! درها!» که یادآور نخستین روزهایی است که درب ورودی کلیسا هوشیارانه مراقبت می‌شد و هیچ کس جز اعضای خانواده مسیحی نمی‌توانست در عبادت خانوادگی حضور یابد؛ اعتقادنامه هنوز هم بدون هر گونه افزوده‌ای قرائت

۱. اول تیموتائوس ۶: ۲۰.

می‌شود. این امور صرفاً نمونه‌های ظاهری اندکی از آن چیزی است که بر همه جنبه های حیات ارتدوکس حاکم است.

هنگامی که از ارتدوکس‌ها در گردهمایی‌های بین‌کلیسایی معاصر خواسته می‌شود که آنچه را آنان ویژگی متمایز کلیسایشان می‌دانند، به‌طور فشرده بیان کنند، آنها به دقت غالباً به «عدم تغییر» آن اشاره می‌کنند، یعنی تصمیم راسخ آن [کلیسا] بر وفادار ماندن به گذشته و احساس پیوند استوار با کلیسای دوران باستان. در آغاز قرن هجدهم، سراسقف‌های شرقی با عباراتی که یادآور زبان شوراهاى جامع است، دقیقاً همین سخن را به کشیشان سوگندپرهیز^۱ می‌گفتند:

«ما تعالیم خداوند را بدون تحریف حفظ می‌کنیم، و قاطعانه به آیینی که او برای ما آورد، وفاداریم و آن را همچون گنج سلطنتی و بنای تاریخی پُر قیمت از عیب و نقصان حفظ می‌کنیم؛ نه چیزی بدان می‌افزاییم، نه چیزی از آن می‌کاهیم».^۲

این اندیشه پیوند استوار نزد ارتدوکس‌ها، در یک کلمه یعنی سنت خلاصه میشود. یوحناى دمشقى گفته است: «ما مرزهای جاودانه‌ای را که پدرانمان نهاده‌اند، تغییر نمی‌دهیم بلکه سنت را همان‌گونه که دریافت کردیم، حفظ می‌کنیم».^۳

1. the Non-Jurors

کشیشان سوگندپرهیز به گروهی از کشیشان کلیسای انگلستان گفته می‌شود که در ۱۶۸۹ میلادی از ادای سوگند وفاداری به پادشاهان حاکم یعنی مری دوم و همسرش ویلیام سوم خودداری کردند. توضیح اینکه در ۱۶۸۸ میلادی، انقلاب باشکوهی در انگلستان رخ داد که موجب سرنگونی جیمز آخرین پادشاه کاتولیک بریتانیا (۱۶۸۵-۱۶۸۸) شد. خلع جیمز از مقام پادشاهی به یک قرن نزاع سیاسی و مدنی پایان داد و برتری پارلمان بر مقام پادشاهی را تثبیت کرد. در ۱۶۸۹ مری دوم، دختر جیمز، و همسر مری، ویلیام سوم اهل اورانژ، به عنوان زمامدار مشترک بریتانیا به روی کار آمدند. در این هنگام، در انگلستان شرط انتصاب کشیشان آن بود که به پادشاه حاکم سوگند وفاداری یاد کنند اما با این حال حدود دو درصد از کشیشان در ۱۶۸۹ از انجام این کار خودداری کردند. (مترجم)

2. Letter of 1718, in G. Williams, *The Orthodox Church of the East at the Eighteenth Century*, p. 17.

3. *On Icons, 11, 12 (P. G. xciv, 1297 B)*.

معنای درونی سنت

ارتدوکس‌ها همواره درباره سنت سخن می‌گویند. مقصود آنان از این کلمه چیست؟ در تلقی عموم، سنت عبارت است از نقطه نظر، عقیده یا آداب و رسومی که از نیاکان به آیندگان می‌رسد. در این صورت، سنت مسیحی ایمان و عمل دینی‌ای است که عیسی مسیح به رسولان بخشیده و از روزگار رسولان از نسلی به نسل دیگر در کلیسا منتقل شده است.^۱ اما از نظر یک مسیحی ارتدوکس، سنت به معنای چیزی ملموس‌تر و مشخص‌تر از این است. سنت به معنای نوشته‌های کتاب مقدس، اعتقادنامه یعنی مصوبات شوراها، جامع، مکتوبات آباء، شرعیات کلیسا، کتب مراسم مذهبی و شمایل‌های مقدس است در واقع، کل نظام تعالیم، اداره کلیسا، عبادت، معنویت و هنر که کلیسای ارتدوکس در طول اعصار به روشنی بیان کرده است. مسیحیان ارتدوکس امروزه خود را وارث و پاسدار میراثی غنی می‌دانند که از گذشته دریافت کرده و معتقدند که وظیفه‌شان انتقال این میراث بدون عیب و نقص به آیندگان است.

باید توجه داشت که کتاب مقدس بخشی از سنت را تشکیل می‌دهد. برخی اوقات سنت به «تعلیم شفاهی مسیح، که شاگردان بی‌واسطه‌اش به نگارش درنیاورده‌اند»، تعریف می‌شود. نه تنها نویسندگان غیر ارتدوکس بلکه بسیاری از نویسندگان ارتدوکس این شیوه بیان را اتخاذ کرده‌اند، و کتاب مقدس و سنت را دو چیز مختلف، دو منبع متمایز ایمان مسیحی تلقی می‌کنند. اما در واقع، تنها یک منبع وجود دارد؛ زیرا کتاب مقدس در چارچوب سنت وجود دارد. جدا کردن و در کنار هم قرار دادن این دو به معنای تضعیف این اندیشه است که آن‌ها هماننداند.^۲

۱. اول قرنتیان ۱۵: ۳.

۲. بدین ترتیب، به طور خلاصه سنت دارای معانی متعددی است، از جمله: رسم یا اعتقاد دیرینه، آداب و رسوم ملی/قومی، انتقال آداب و رسوم، (مسیحیت) آموزه‌های نامکتوب پذیرفته شده. در معنای اصطلاحی، سنت به عنوان یک «محصول» به آموزه‌های دینی عیسی مسیح اطلاق می‌شود؛ و به عنوان یک «فرآیند»، به سازوکار انتقال آن آموزه‌ها یعنی «منابع رسمی» و «مراجع موثق» گفته می‌شود. نزد ارتدوکس‌ها، «آموزه‌های دینی مسیح» معنای موضوع له سنت است اما دو معنای اخیر (منابع و مراجع) معنای مستعمل فیه هستند که مصادیق سنت را تشکیل می‌دهند. (مترجم)

ارتدوکس‌ها، اگرچه به این میراث از گذشتگان احترام می‌گذارند، به خوبی نیز آگاهند که هر آنچه از گذشتگان دریافت کرده‌اند، دارای ارزش برابر نیست. در میان عناصر گوناگون سنت، برجستگی بی‌نظیر متعلق به کتاب مقدس و اعتقادنامه، یعنی تعاریف اعتقادی شوراهاى جامع، است. این عناصر در تلقی ارتدوکس‌ها، اموری مطلق و تغییرناپذیرند، اموری که نمی‌توان حذف یا مورد تجدیدنظر قرار داد. سایر بخش‌های سنت دارای حجیت کاملاً یکسان نیستند. مصوبات [شورای] ژاسی^۱ [در شرق رومانی] یا [شورای] اورشلیم نه هم‌رتبه با اعتقادنامه نیقیه است، و نه هم‌رتبه با نوشته‌های آتاناسیوس یا شمعون نوالاهیدان که همسنگ انجیل قدیس یوحنا هستند.^۲

هر آنچه از گذشتگان دریافت شده، نه دارای ارزش یکسان است نه لزوماً درست است. همان‌طور که یکی از اسقف‌ها در شورای کارتاژ در ۲۵۷ میلادی اظهار کرد: «خداوند گفت من حقیقت هستم. او نگفت من رسوم هستم». ^۳ میان «سنت» و «آداب و رسوم» تفاوت هست؛ بسیاری از آداب و رسومی که گذشتگان به ارث گذاشته‌اند، آراء بشری، موقتی و پرهیزگاران (یا غیر پرهیزگاران) هستند ولی بخش حقیقی از سنت واحد،^۴ یعنی پیام بنیادین مسیحی نیستند.

1. decrees of Jassy

۲. در قرن هفدهم میلادی، دو اثر را اندیشمندان کلیسای ارتدوکس نوشتند که از نظر ارزش، در سطحی پایین‌تر از اعتقادنامه‌های شوراهاى جامع قرار دارند. اثر اول اعتقادنامه ارتدوکس است که پطرس اهل ماگیلا (۱۵۹۷-۱۶۴۶)، مطران کی‌یف، به زبان لاتینی نوشت. این اثر که توصیفی از ارتدوکسی مسیحی به شکل پرسش و پاسخ است، در سال ۱۶۴۲ میلادی در شورای ژاسی مورد بررسی الاهی‌دانان ارتدوکس قرار گرفت. هدف شورا اولاً رویارویی با برخی خطاهای تعلیمی کاتولیک و پروتستان بود که به الاهیات ارتدوکس راه یافته بود و ثانیاً ارائه بیانیه جامع ارتدوکس درباره حقایق ایمانی بود. در شورای ژاسی، تجدیدنظرهایی در رساله پطرس اهل ماگیلا صورت گرفت و پس از تجدیدنظر، متن آن توسط ملیتوس سیریگوس به زبان یونانی ترجمه شد. اما اثر دوم اعتراف‌نامه دوسیتوس، نوشته دوسیتوس (۱۶۴۱-۱۷۰۷)، نام دارد که بیانگر جوهر دیدگاه ارتدوکس است. این اثر در سال ۱۶۷۲ میلادی در شورای اورشلیم مورد تأیید و تصویب قرار گرفت. (مترجم)

3. *The Opinions of the Bishops on the Baptizing of Heretics*, 30.

4. the one Tradition

پرسش از گذشته کاملاً ضروری است. در دوران بیزانسی و پسابیزانسی، ارتدوکس‌ها همواره در برخورد خود با امور گذشته چندان نقاد نبودند، و پیامد آن غالباً رکود بوده است. امروزه این رهیافت غیر نقادانه را دیگر نمی‌توان ادامه داد. معیارهای عالی‌تر پژوهشگری، تماس‌های روزافزون با مسیحیان غربی، تهاجم‌های سکولاریسم و الحاد، ارتدوکس‌ها را در صد سال گذشته ناگزیر ساخته تا با دقت بیشتر به میراث خود بنگرند و با دقت بیشتری بین سنت و آداب و رسوم تمایز نهند. کار تشخیص هرگز آسان نیست. لازم است از اشتباه مؤمنان قدیم^۱ و از اشتباه «کلیسای زنده»^۲ به‌طور همسان اجتناب شود. گروه اول چنان دچار محافظه‌کاری افراطی شد که هیچ‌گونه تغییری را در آداب و رسوم برنمی‌تابید؛ گروه دوم گرفتار عدول‌های معنوی شد که تیشه به ریشه سنت زد. اما علی‌رغم برخی ضعف‌های آشکار، مسیحیان ارتدوکس امروزه در مقایسه با پیشینیان خود در قرن‌های متمادی، چه بسا در وضع بهتری برای نیل به تشخیص صحیح قرار دارند؛ و اغلب دقیقاً ارتباط آنان با غرب است که به آنان در درک هر چه روشن‌تر از آنچه در میراث خاصشان اساسی است، کمک می‌کند.

وفاداری راستین ارتدوکس به امور گذشته باید همواره وفاداری خلاقانه باشد؛ زیرا کلیسای ارتدوکس واقعی هرگز نمی‌تواند به یک «الاهیات تکراری»^۳ بیهوده خشنود باشد، که طوطی‌وار، بدون کوشش برای درک آنچه در ورای عبارت کلیشه‌ای نهفته است، به تکرار آنها پردازد. وفاداری به سنت، اگر به درستی درک شود، امری مکانیکی، یعنی یک فرآیند منفعلانه و خودکار از انتقال حکمت پذیرفته‌شده دوره‌ای در گذشته دور نیست. هر متفکر ارتدوکس باید به سنت از درون بنگرد، باید وارد روح باطنی آن شود، و باید معنای سنت را با حالتی جستجوگرانه، شجاعانه و سرشار از خلاقیت اندیشه‌انگیز، بار دیگر تجربه کند. برای زیستن در چارچوب سنت کافی نیست که صرفاً یک نظام عقیدتی را به لحاظ عقلی بپذیریم؛ زیرا سنت، چیزی به مراتب بیشتر از مجموعه‌ای از گزاره‌های انتزاعی است - آن نوعی زندگی و مواجهه

1. Old Believers

2. Living Church

3. theology of repetition

شخصی با مسیح در روح القدس است. سنت را کلیسا فقط حفظ نمی‌کند آن در کلیسا حیات دارد، آن حیات روح القدس در کلیساست. تلقی کلیسای ارتدوکس از سنت، به صورت ایستا یعنی پذیرش بی‌روح امور گذشته نیست بلکه کشف زنده روح القدس در این زمان است. سنت، اگرچه از منظر درونی بدون تغییر است (زیرا خدا تغییر نمی‌کند)، پیوسته شکل‌های جدیدی را می‌پذیرد، که این شکل‌های جدید بدون کنار زدن امور قدیمی، مکمل آنها هستند. ارتدوکس‌ها غالباً چنان سخن می‌گویند که گویی دوره تنسیق آموزه‌ها کاملاً پایان یافته است؛ اما این درست نیست. چه بسا در روزگار خود ما، شوراها و جامع جدید تشکیل شود، و سنت از طریق اظهارات جدید درباره ایمان غنا یابد.

این تصور از سنت به عنوان چیزی زنده را گئورگس فلورفسکی^۱ به خوبی بیان کرده است:

«سنت گواه روح القدس است؛ وحی دائمی روح القدس و موعظه بشارت... برای پذیرش و درک سنت باید در چارچوب کلیسا زندگی کنیم. باید از حضور فیض‌بخش خداوند^۲ در آن آگاه باشیم؛ ما باید عطر روح القدس را در آن احساس کنیم... سنت تنها یک اصل محافظه‌کارانه حمایت‌کننده نیست بلکه عمدتاً اصل رشد و بازآفرینی است... سنت، نشان همواره جاودانه روح القدس است و نه صرفاً یادآور کلمات».^۳

سنت گواه روح القدس است؛ به تعبیر مسیح، «چون روح راستی آید، شما را به جمیع راستی هدایت خواهد کرد».^۴ همین وعده الهی است که اساس پابندی مسیحیان ارتدوکس به سنت است.

1. Georges Florovsky

2. grace-giving presence of the Lord

3. 'Sobornost: The Catholicity of the Church,' in *The Church of God*, edited E. L. Mascall, pp. 64-65. Compare G. Florovsky, 'Saint Gregory Palamas and the Tradition of the Fathers in the periodical *Sobornost*, series 4, no. 4, 1961, pp. 165-76; and V. Lossky, 'Tradition and Traditions,' in Ouspensky and Lossky, *The Meaning of Icons*, pp. 13-24. To both these essays I am heavily indebted.

۴. یوحنا ۱۶: ۱۳.

عناصر بیرونی [سنت]

اینک به ترتیب به بررسی مصادیق گوناگونی می‌پردازیم که سنت در آنها نمود می‌یابد:

۱. کتاب مقدس

الف) کتاب مقدس و کلیسا: کلیسای مسیحی کلیسایی کتاب مقدس محور است: کلیسای ارتدوکس همچون کلیسای پروتستان، اگر نگوئیم بیش از آن، ایمانی راسخ به این امر دارد. کتاب مقدس تجلی عالی وحی خدا به نوع بشر است، و مسیحیان باید همواره «اهل کتاب» باشند. اما اگر مسیحیان اهل کتاب اند، کتاب مقدس کتاب قوم است؛ نباید آن را چیزی دانست که بر سر در کلیسا نصب شده است، بلکه باید چیزی تلقی کرد که حیات دارد و در داخل کلیسا فهمیده می‌شود (و به همین دلیل، نباید کتاب مقدس و سنت را جدا کرد). کتاب مقدس در نهایت حجیت خود را از کلیسا کسب می‌کند؛ زیرا این کلیسا بود که در اصل تصمیم گرفت کدام نوشته‌ها بخشی از کتاب مقدس را تشکیل دهد؛ و تنها کلیساست که می‌تواند کتاب مقدس را با وثاقت تفسیر کند. عبارت‌های زیادی در کتاب مقدس وجود دارد که به خودی خود مبهم است و قرائت‌کنندگان، هر قدر هم که صادق باشند، در خطر اشتباه هستند اگر به تفسیر شخصی خود تکیه کنند. [در کتاب مقدس چنین آمده است: فیلیپ از خزانهدار مملکت حبشه پرسید: «آیا می‌فهمی آنچه را می‌خواهی؟» و خزانهدار پاسخ داد: «چگونه می‌توانم؟ مگر آنکه کسی مرا هدایت کند».^۱ ارتدوکس‌ها هنگامی که کتاب مقدس را قرائت می‌کنند، راهنمایی کلیسا را می‌پذیرند. هنگامی که یک نوکیش به کلیسای ارتدوکس پذیرفته می‌شود، عهد می‌کند، «من کتاب مقدس را بر حسب تفسیری می‌پذیرم و می‌فهمم که مادر ما، کلیسای فراگیر ارتدوکس شرق بدان اعتقاد داشت و دارد».

۱. اعمال ۸: ۳۰-۳۱.

ب) متن کتاب مقدس و نقد کتاب مقدس: کلیسای ارتدوکس دارای همان عهد جدید بقیه جهان مسیحی است. این کلیسا از ترجمه یونانی باستان معروف به نسخه هفتادگانی^۱ به عنوان متن معتبر عهد عتیق استفاده می‌کند. اگرچه این نسخه با نسخه عبری اولیه تفاوت دارد (که این تفاوت مکرر اتفاق می‌افتد)، ارتدوکس‌ها معتقدند که تغییرات نسخه هفتادگانی با الهام روح القدس انجام شد و باید آنها را به عنوان بخشی از وحی مستمر خدا پذیرفت. نمونه کاملاً آشکار، اشعیا ۷: ۱۴ است - که نسخه عبری می‌گوید: «زنی جوان حامله شده، پسری به دنیا خواهد آورد»، در حالی که ترجمه هفتادگانی این است: «باکره‌ای حامله شده الخ». عهد جدید همان عبارت نسخه هفتادگانی را ذکر کرده است.^۲

نسخه عبری عهد عتیق در بردارنده سی و نه کتاب است. هفتادگانی افزون بر این، شامل ده کتاب دیگر است که در نسخه عبری وجود ندارد و در کلیسای ارتدوکس، «کتاب‌های قانونی ثانوی»^۳ خوانده می‌شوند.^۴ این کتاب‌ها را شورای ژاسی^۵ (۱۶۴۲) و شورای اورشلیم (۱۶۷۲) به عنوان «بخش‌های صحیح کتاب مقدس» اعلام کرد؛ اما بیشتر عالمان ارتدوکس در زمان حاضر در حالی که از دیدگاه‌های آتاناسیوس و ژروم پیروی می‌کنند، فائلند که کتاب‌های قانونی ثانوی اگرچه بخشی از کتاب مقدس هستند، در سطحی پایین‌تر از بقیه عهد عتیق قرار دارند.

مسیحیت، اگر حق است، ترسی از پژوهش صادقانه ندارد. ارتدوکسی، اگرچه

1. Septuagint

۲. متی ۱: ۲۳.

3. Deutero-Canonical Books

۴. در غرب، «کتاب‌های قانونی ثانوی» را معمولاً «آپوکریفا» می‌نامند. آثار مورد نظر عبارتند از:

3 Esdras; Tobit; Judith; 1, 2, and 3 Maccabees; Wisdom of Solomon; Ecclesiasticus; Baruch; Letter of Jeremias.

برخی چاپ‌های کتاب مقدس ارتدوکس‌ها در بردارنده چهارم مکابیان نیز است. همه این آثار را می‌توان در ترجمه انگلیسی زیر یافت:

The New Oxford Annotated Bible with the Apocrypha, Expanded Edition: Revised Standard Version, ed. Herbert G. May and Bruce M. Metzger (New York 1977).

5. Council of Jassy

سنت مقدس: منبع ایمان ارتدوکس ۱۹

کلیسا را مفسر معتبر کتاب مقدس می‌داند، مانع از مطالعه نقادانه و تاریخی کتاب مقدس نمی‌شود، هر چند تاکنون عالمان ارتدوکس در این زمینه برجسته نبوده‌اند.

ج) کتاب مقدس در عبادت: برخی اوقات تصور می‌شود که ارتدوکس‌ها کمتر از مسیحیان غربی برای کتاب مقدس اهمیت قائلند. اما در واقع، کتاب مقدس همواره در مراسم‌های مذهبی مسیحیان ارتدوکس قرائت می‌شود؛ در حین نماز بامداد^۱ و نماز عصرگاه^۲ کل کتاب مزامیر هر هفته از حفظ خوانده می‌شود، و در ایام روزه، دو بار در هفته؛^۳ آیات عهد عتیق در نماز عصرگاه شب‌های بسیاری از اعیاد، و در نماز ساعت ششم^۴ [نماز ظهر، حدود ۱۲ ظهر] و نماز عصرگاه روزهای هفته در ایام روزه قرائت می‌شوند (اما مایه تأسف است که قرائت عهد عتیق در آیین عشاء ربانی صورت نمی‌گیرد)؛ خواندن انجیل نقطه اوج نماز بامداد در روزهای یکشنبه و اعیاد است؛ در آیین عشاء ربانی، رساله و انجیل خاص برای هر روز سال معین شده است، به طوری که تمام عهد جدید (به جز مکاشفه یوحنا قدیس) در آیین عشاء ربانی خوانده می‌شود. نونک دیمیتیس^۵ در نماز عصرگاه مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ سرودهای روحانی عهد عتیق^۶ همراه با نیایش مریم باکره^۷ و سرود زکریا^۸ در نماز بامداد خوانده می‌شود؛ نیایش خداوند در هر مراسم مذهبی خوانده می‌شود. به علاوه، این گزیده‌های خاص از کتاب مقدس، و کل فضای هر مراسم مذهبی

1. Matins

2. Vespers

۳. شیوه مقرر در کتاب‌های دعا چنین است. در عمل، در کلیساهای عادی کشیش نشین، نماز متینز [بامداد، بین نیمه‌شب و ساعت ۳ شب] و نماز و سپرز [عصرگاه، حدود ۶ بعد از ظهر] روزانه خوانده نمی‌شود، بلکه در روزهای تعطیل آخر هفته و در عیدها خوانده می‌شود؛ و حتی در این صورت، متأسفانه بخش‌های برگزیده از مزامیر غالباً مختصر هستند یا (باز هم بدتر) تماماً حذف می‌شوند.

4. The Sixth Hour

5. The Nunc Dimittis

یا «اینک رحیل» که اشاره به سخن شمعون پیر در لوقا ۲: ۹ است. (مترجم)

6. Old Testament canticles 7. Magnificat

این نیایش در لوقا ۱: ۴۶-۵۵ آمده است. (مترجم)

8. Benedictus

این سرود در لوقا ۶۸-۷۹ ذکر شده است. (مترجم)

آکنده از زبان کتاب مقدس است، و شمار شده است که آیین عشای ربانی شامل ۹۸ قطعه از عهد عتیق و ۱۱۴ قطعه از عهد جدید است.^۱

کلیسای ارتدوکس کتاب مقدس را شمایل کلامی مسیح^۲ می‌داند که هفتمین شورا مقرر کرده که شمایل‌های مقدس و کتاب بشارت‌ها را باید به طور یکسان محترم شمرد. در همه کلیساهای، کتاب انجیل دارای جایگاه ممتازی بر میز عشای ربانی است؛ شرکت‌کنندگان در عشای ربانی و نماز بامداد روزهای یکشنبه و اعیاد، آن را با خود به همراه دارند؛ مؤمنان آن را می‌بوسند و در نزد آن خضوع می‌کنند. احترامی که در کلیسای ارتدوکس برای کلام خدا ابراز می‌شود، این‌گونه است.

۲. شوراها و هفت‌گانه جامع: اعتقادنامه

تعاریف اعتقادی شورای جامع^۳، خطاناپذیر هستند. بدین‌سان، در نظر کلیسای ارتدوکس، بیانیه‌های ایمانی شوراها و هفت‌گانه^۴ در کنار کتاب مقدس، دارای حجیت جاودانه و ابطال‌ناپذیر هستند.

اعتقادنامه نیقیه-قسطنطنیه مهم‌تر از همه بیانیه‌های اعتقادی جهانی است، که در هر مراسم آیین قربانی مقدس و نیز روزانه در نماز نیمه‌شب^۵ و در نماز شامگاه^۶، [حدود ۹ شب،] قرائت می‌شود یا آهنگین خوانده می‌شود. دو اعتقادنامه دیگر که غرب آنها را مورد استفاده قرار می‌دهد، یعنی اعتقادنامه رسولان و اعتقادنامه آتاناسیوس^۷، حائز حجیتی همسان با اعتقادنامه نیقیه نیست؛ زیرا شورای جامع آنها را اعلان نکرده است. مسیحیان ارتدوکس اعتقادنامه رسولان را به عنوان بیانیه

1. P. Evdokimov, *L'Orthodoxie*, p. 241, note 96.

2. verbal icon of Christ

3. Ecumenical Council

۴. دو شورای اول جامع، آموزه تثلیث را مورد توجه قرار دادند: شورای نیقیه اول (۳۲۵ م)، شورای قسطنطنیه اول (۳۸۱ م). چهار شورای بعدی به شخص مسیح پرداختند: شورای افسس (۴۳۱ م)، شورای کالسدون (۴۵۱ م)، شورای قسطنطنیه دوم (۵۵۳ م)، شورای قسطنطنیه سوم (۶۸۱ م). هفتمین شورا، شورای نیقیه دوم (۷۸۷ م)، عمدتاً راجع به شمایل‌ها و مناقشه شمایل‌شکنی بود. (مترجم)

5. Midnight Office

6. Compline

7. Athanasian Creed